

Aneta Domagała, Urszula Mirecka (red.), *Zaburzenia komunikacji pisemnej*, Harmonia Universalis, Gdańsk 2017, ss. 1094

Książka *Zaburzenia komunikacji pisemnej* pod redakcją naukową Anety Domagały i Urszuli Mireckiej stanowi kolejną pozycję z serii Logopedia XXI Wieku (redakcja naukowa serii: Ewa Czaplowska, Stanisław Milewski). Zgodnie z intencją Redaktorek tomu ta wieloautorska, wieloosrodkowa monografia „prezentuje interdyscyplinarne podejście do zagadnień komunikacji pisemnej i jej zaburzeń ze szczególnym uwzględnieniem trudności w czytaniu i pisaniu w różnych jednostkach patologii mowy”¹, systematyzuje wiedzę, wskazuje najnowsze kierunki badań naukowych dotyczących porozumiewania się za pomocą języka pisanego – w aspekcie rozwojowym i patologicznym. Powołana przy Polskim Towarzystwie Dysleksji Kapituła przyznała prof. UMCS dr hab. Anecie Domagałej i prof. UMCS dr hab. Urszuli Mireckiej Nagrodę Naukową PTD za „koncepcję i redakcję naukową monografii, podkreślając istotny wkład laureatek w upowszechnianie najnowszej wiedzy na temat specyficznych zaburzeń w uczeniu się czytania i pisania”².

Monografia liczy 918 stron i składa się z trzech zasadniczych części. Pierwsza z nich opatrzona jest tytułem *Uwarunkowania oraz symptomatologia zaburzeń komunikacji pisemnej. Orientacje teoretyczne i perspektywy badawcze*. Zawiera 11 rozdziałów, w których Autorzy wyczerpująco opisali podstawy teoretyczne – ujęto w nich kluczowe zagadnienia odnoszące się do komunikacji pisemnej, przedstawiono koncepcje wyjaśniające procesy pisania i czytania w normatywnym rozwoju i omówiono zjawiska nienormatywne.

Autorka pierwszego rozdziału, Marta Bogdanowicz, skupiła się na historycznej i współczesnej perspektywie ujmowania problematyki dysleksji. Ponadto przedstawiła autorską propozycję klasyfikowania patomechanizmów powstawania objawów zaburzeń uczenia się. W następnym rozdziale Aneta Domagała i Urszula Mirecka dokonują podziału zaburzeń komunikacji językowej za pomocą pisma w kontekście zaburzeń mowy, wskazując rolę logopedy w procesie diagnostyczno-terapeutycznym. Z kolei Grażyna Krasowicz-Kupis i Elżbieta Awramiuk opisują proces opanowywania czytania i pisania przez dzieci polskie, powołując się na wyniki badań własnych, poświęconych przyswajaniu omawianych umiejętności przez dzieci w wieku 4,6–8,6 lat. W rozdziale autorstwa Ewy Górniewicz czytelnik odnajduje wyczerpujące informacje dotyczące pedagogicznych ujęć problemu trudności w czytaniu i pisaniu – ujęcia te traktowane są jako dopełniające się. Rozdział Jagody Cieszyńskiej-Rozeł i Marty Korendo nawiązuje do neurobiologicznych procesów będących podstawą rozwoju mowy i języka (w tekście pojawiają się pojęcia aktywacji neuronów zwierciadlanych, przetwarzania słuchowego i wzrokowego, sprawności manualnej i dominacji stronnej), zawiera także informacje dotyczące autorskiej metody – Symultaniczno-Sekwencyjnej Nauki Czytania oraz technik stymulowania zmysłów słuchu i wzroku. Klasyfikację błędów w pisaniu odnaleźć można w rozdziale autorstwa Marii Przybysz-Piwko. Z kolei Izabela Pietras omówiła wyniki prowadzonych przez siebie badań dotyczących sprawności ortograficznej uczniów gimnazjum, powołując się na przyczynową klasyfikację błędów w pisaniu. Temat grafomotoryki i jej zaburzeń poruszyły Aneta Domagała i Urszula Mirecka; Autorki rozpatrywały go w trzech aspektach: rozwojowym, diagnostycznym i patologicznym. Złożony proces diagnostyczny, jakim jest czytanie, został opisany przez Krystynę Sochacką, a trudności w tym zakresie podzielono na specyficzne i niespecyficzne. Problematykę czystej aleksji, jej objawy, patomechanizmy porusza Agnieszka Maryniak, odwołując się do przypadku nastoletniej pacjentki z aleksją po usunięciu guza mózgu.

¹ A. Domagała, U. Mirecka, *Nagroda Naukowa Polskiego Towarzystwa Dysleksji*, „Wiadomości Uniwersyteckie” 2018, 10 (249), s. 21.

² *Ibidem*.

Pierwsza część monografii zakończona jest omówieniem przez Dorotę Bednarek sfer funkcjonowania osób z dysleksją, co nie zostało dotychczas dostatecznie opracowane w literaturze przedmiotu, gdyż nie zawiera się w diagnozie nozologicznej.

Drugą część monografii, składającą się z 11 rozdziałów, zatytułowaną *Trudności w czytaniu i pisaniu u osób z rozwojowymi i nabytymi zaburzeniami mowy* otwiera rozdział Urszuli Mireckiej, która skupiła się na ocenie umiejętności czytania i pisania osób z wadami wymowy w kontekście diagnozy i badań grupowych, uwzględniając problem ryzyka dysleksji u dzieci z dyslalią. Rozważania poparte zostały przykładem badań własnych poprzez zaprezentowanie procesu diagnostyczno-terapeutycznego dziecka w młodszym wieku szkolnym. Kolejnym aspektem, poruszonym przez Ewę Czaplewską, są trudności w opanowywaniu czytania i pisania u dzieci ze specyficznym zaburzeniem językowym (SLI). Autorka dokonała przeglądu badań anglojęzycznych i na tej podstawie sformułowała wnioski. Kolejne dwa rozdziały zostały napisane przez Katarzynę Kaczorowską-Bray i dotyczą problematyki zaburzeń czytania i zaburzeń pisania u dzieci z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim i umiarkowanym. Ewa Domagała-Zyśk jest autorką dwóch kolejnych rozdziałów w monografii poświęconych osobom niesłyszącym i słabosłyszącym. W pierwszym porusza kwestie doświadczania trudności w czytaniu i pisaniu przez te osoby, wskazuje ich zakres i uwarunkowania, natomiast drugi jest przeglądem badań popartym doświadczeniami diagnostyczno-terapeutycznymi z pracy z uczniami z dysfunkcją słuchu i zaburzeniami dysleksyjnymi. W monografii znalazł się także rozdział o trudnościach w czytaniu i pisaniu w takich jednostkach patologii mowy jak jąkanie i gielkot – Zbigniew Tarkowski przedstawił ustalenia terminologiczne, odniósł się do diagnozowania oraz postępowania postdiagnostycznego, rozwiązań stosowanych w praktyce. Na temat zaburzeń komunikacji pisemnej u osób z dyzartrią pisała Urszula Mirecka, uwzględniając różne typy kliniczne dyzartrii i charakterystyczne dla nich objawy. Kolejny rozdział drugiej części monografii autorstwa Beaty Daniluk porusza temat komunikacji pisemnej i jej zaburzeń w zespołach afazji. Omawia specyfikę dysgrafii w afazji dynamicznej, w zespołach afazji semantycznej, ruchowej, akustycznej oraz wzorce zaburzeń pisania u osób z afazją przewodzenia i pierwotnie postępującą. Zaburzenia czytania i pisania na skutek uszkodzeń prawej półkuli mózgu przedstawiła Ewa Małgorzata Szepietowska, zamieszczając także próbki wypowiedzi pisemnych i próbki tekstów ukazujących trudności w czytaniu. Tę część monografii zamyka rozdział Anety Domagały opisujący logopedyczną perspektywę zaburzeń komunikacji pisemnej u osób z chorobą otepienną.

Ostatnia, trzecia część monografii – *Diagnoza trudności w czytaniu i pisaniu. Wspomaganie rozwoju, terapia* – poświęcona została zagadnieniom praktycznym, tj. diagnozie trudności w czytaniu i pisaniu oraz oddziaływaniom terapeutycznym i profilaktycznym. Zawiera 10 rozdziałów, a pierwszy z nich, autorstwa Ewy Górniewicz, opisuje proces diagnozowania trudności będących przedmiotem publikacji i wyszczególnia niezbędne etapy, cząstkowe diagnozy. Olga Pelc-Pękala przybliżyła zasady diagnozowania trudności w czytaniu i pisaniu o charakterze specyficznym u uczniów na różnych etapach edukacji szkolnej. Poruszyła też kwestię diagnozy różnicowej, badań przesiewowych i specjalistycznych, zaprezentowała metody diagnozowania ryzyka dysleksji rozwojowej u dzieci od przedszkola do późniejszych etapów nauki szkolnej, odniosła się także do problematyki opiniowania dysleksji, z uwzględnieniem prawa oświatowego. Grażyna Krasowicz-Kupis wraz z Katarzyną Wiejak omówiły trzy psychometryczne baterie diagnostyczne wydane przez Instytut Badań Edukacyjnych – przeznaczenie testów, możliwości interpretacji, ograniczenia w stosowaniu przez logopedów, psychologów i pedagogów. Drugi tekst tych Autorów w trzeciej części monografii dotyczy wymagań formalnych stawianych narzędziom diagnostycznym oraz podstawowych zasad psychometrycznej diagnozy trudności w czytaniu i pisaniu. Narzędzia diagnostyczne przydatne podczas określania poziomu rozwoju intelektualnego u dzieci z zaburzeniami czytania i pisania wskazały Małgorzata Kostka-Szymańska i Grażyna Krasowicz-Kupis w kolejnym rozdziale – zaprezentowały problematykę oceny rozwoju intelektualnego u dzieci z zaburzeniem uczenia się

(głównie SLI i dysleksją). Kontrowersyjny temat rozpoznawania dysleksji rozwojowej u dzieci dwujęzycznych opisała Urszula Oszwa, analizując aktualny stan badań na temat dwujęzyczności i dysleksji. Problemy starszego ucznia z dysleksją rozwojową stały się tematem rozdziału Zofii Pomirskiej – Autorka opisuje konteksty funkcjonowania w społeczeństwie, stereotypowy wizerunek osoby z dysleksją oraz jego konsekwencje, przytacza istotne zapisy prawne, które określają sytuację szkolną uczniów z diagnozą dysleksji. Olga Pelc-Pękala i Małgorzata Rucka omawiają kwestię efektywnego postępowania terapeutycznego w przypadku dysleksji, podkreślając, że podstawą jest indywidualny program terapeutyczny stworzony po zapoznaniu się z wynikami badań specjalistycznych. Rozdział wzbogacony jest przykładami programów terapeutycznych zawierających elementy autorskich programów Małgorzaty Ruckiej i Agnieszki Wypych oraz wskazaniem metod wspierających terapię dysleksji. W rozdziale autorstwa Marii Przybysz-Piwko przedstawione zostały metody stymulowania rozwoju językowego dzieci, które mają trudności z czytaniem i pisanem, a także zestawy konkretnych ćwiczeń. Monografię kończy rozdział Marty Bogdanowicz, w którym Autorka przedstawia Metodę Dobrego Startu – wypracowaną przez siebie w toku wieloletnich doświadczeń pracy z dziećmi – jej założenia, strukturę, przeznaczenie, efektywność, zaktualizowane informacje dotyczące poszczególnych wersji metody.

Publikacja powinna szczególnie zainteresować terapeutów pracujących z dziećmi, młodzieżą i dorosłymi, u których stwierdzono współwystępowanie zaburzeń w komunikacji ustnej i pisemnej. Redaktorkom tomu przyświecał cel ukazania opisywanych zjawisk w sposób wielowymiarowy, dlatego zaprosiły do współpracy specjalistów – naukowców i praktyków, którzy podzielili się swoim doświadczeniem w tym zakresie, przekazując wiedzę z różnych dziedzin, przede wszystkim z logopedii, psychologii i pedagogiki.

mgr Emilia Kowal

Studia doktoranckie w zakresie językoznawstwa (polonistyczne)
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie,
Niepubliczne Przedszkole Muzyczne „Stonoga 2” w Lublinie